

# Janusz Kowal

---

"Nuovo dizionario di diritto canonico", a cura di C. Coral Salvador, V. De Paolis, G. Ghirlanda, Milano 1993 : [recenzja]

---

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 37/1-2, 269-271

---

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej [bazhum.muzhp.pl](http://bazhum.muzhp.pl), gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Nuovo Dizionario di Diritto Canonico,**  
**a cura di C. Corral Salvador, V. de Paolis, G. Ghirlanda,**  
**Edizioni San Paolo, Milano 1993, ss. XXVI + 1251.**

Jesienią 1993 r. ukazał się od dłuższego czasu zapowiadany przez *Edizioni Paoline* Nowy Słownik Prawa Kanonicznego. Dzieło pierwotnie opublikowane w języku hiszpańskim pod tytułem *Diccionario de Derecho Canónico* (dir. C. Corral Salvador y J. M. Urteaga Embil) przez Editorial Tecnos, Madrid 1989 (Zob. Rec.: O. Wiesła w Kiwior, Prawo Kanon. 34 (1991) nr 3-4, s. 259-260), postanowiono przenieść na grunt języka włoskiego. Okazało się jednak wkrótce, iż adaptacja wymaga także dużych zmian treściowych. Za zgodą głównego redaktora wydania hiszpańskiego Corral Salvador, wprowadzono wiele nowych haseł, wiele istniejących zostało zastąpionych a inne uzupełniono, tak iż w wyniku tych prac w sumie wykorzystano tylko 50% oryginalnego materiału hiszpańskiego. Prace nad przygotowaniem słownika i redakcją haseł uwzględniały, co podkreślają Autorzy wstępu do Dizionario, wyraźniejsze umiejscowienie dyscypliny kanonicznej w perspektywie jej fundamentów teologicznych. Tam gdzie wydawało się to konieczne, hasła zostały wzbogacone także o partykularne unormowania Konferencji Biskupów Włoch oraz Konkordatu zawartego pomiędzy Stolicą Apostolską a Republiką Włoch w 1984 r. W efekcie przygotowano słownik, który pragnie w sposób harmonijny a jednocześnie pełny przedstawiać wiadomości i informacje na temat instytucji i podstawowych pojęć prawa kanonicznego a także dyscyplin pokrewnych.

Nowy Słownik Prawa Kanonicznego w obecnej formie został przygotowany przez zespół 30 znawców prawa kanonicznego. Większość z nich, podobnie jak w wydaniu hiszpańskim, to pracownicy uniwersytetów w Rzymie, Madrycie, Bilbao, Bogocie, Granadzie i Caracas, ale są też obecni wśród nich pracownicy dyplomacji papieskiej, Kongregacji rzymskich oraz Roty Rzymskiej, a także Postulator Generalny Towarzystwa Jezusowego oraz długoletni Prokurator Generalny tegoż zakonu. Oczywiście same tłumaczenia z języka hiszpańskiego powierzono fachowcom w tej dziedzinie, kierowanym (podobnie jak całość prac) przez pracowników Centrum leksykograficznego *Edizioni Paoline*.

Nowy Słownik zawiera kolejno: przedstwienie (s. V-VIII), wykaz redaktorów i współpracowników (s. IX-X), wykaz skrótów, zawierający oddzielnie: dokumenty Soboru Watykańskiego II; serie wydawnicze, słowniki, dzieła zbiorowe i czasopisma oraz inne skróty używane w *Słowniku* (s. XI-XIV), wykaz terminów łacińskich wraz z ich odniesieniami do haseł obecnych w słowniku (s. XV-XXVI) oraz dodatek

zawierający tabele porównawcze między Kodeksem z 1917 i 1983 roku (s. 1151-1195) oraz odwrotnie: Kodeksem z 1983 i 1917 roku (s. 1195-1240). Również w dodatku zamieszczono zestawienie systematyczne haseł (s. 1241-1249), w którym wszystkie hasła obecne w Słowniku ułożono według porządku ksiąg, części, sekcji, tytułów i rozdziałów Kodeksu. Zestawienie to otwierają hasła dotyczące: prawa kanonicznego w ogólności, historii dyscypliny prawa i instytucji kanonicznych, prawa Kościołów wschodnich, Kodeksu prawa kanonicznego oraz prawa fundamentalnego Kościoła. Natomiast na końcu znalazły się hasła odnoszące się do spraw kanonizacyjnych oraz tzw. dyscyplin pokrewnych prawu kanonicznemu: prawo konkordatowe, relacje Kościół-Państwo (teoria i istniejące systemy), prawo naturalne, liturgiczne oraz filozofia i teologia prawa.

Według zamysłu autorów *Nowy Słownik Prawa Kanonicznego* pomyślany został na pierwszym miejscu jako pomoc dla studentów prawa kanonicznego oraz prawa cywilnego. Na dalszych miejscach chciałby służyć podręczną informacją pełniącym urzędy w Kościele (biskupom, ich pomocnikom, proboszczom, rektorom seminariów, przełożonym i formatorom Instytutów Życia Konsekrowanego oraz moderatorom Stowarzyszeń), osobom działającym w trybunałach kościelnych a także wszystkim wiernym zaangażowanym w życie Kościoła. Ze względu na ów szeroki krąg odbiorców *Słownik* został zaprojektowany w taki sposób, iż daje możliwość różnorodnego wykorzystania: zarówno jako podręczny informator, jak też jako – dzięki dodatkom i zestawieniom – podręcznik prawa, kompendium praktyczne czy wprowadzenie do poznania instytucji kościelnych i norm Kościoła. Pewnym brakiem wydaje się nieobecność wykazu haseł, który istnieje na pierwszych stronach wydania hiszpańskiego. Jednakże wykaz terminów łacińskich wraz z odsyłaczami do włoskich haseł *Słownika* (nb. w ogromnej większości zgodnych ze swym źródłosłowem łacińskim) rekompensuje ten brak i potwierdza zamysły autorów, iż dla wszystkich korzystających *Słownik* może stać się pomocą w poznawaniu Kodeksu oraz uzupełnieniem podręczników prawa kanonicznego.

Ze względu na swój cel *Słownik*, według opisu redaktorów, zawiera hasła wybrane spośród najbardziej znaczących a jednocześnie oddających zawartość każdego z klasycznych traktatów kanonistycznych i każdej z siedmiu Ksiąg Kodeksu. Ponadto rozróżniono dwa rodzaje haseł: 1) te, które opisują jakąś instytucję w sposób pełny i jednolity, a do których odnoszone są hasła o charakterze szczegółowym; 2) te, które uwzględniają aspekt szczegółowy jakiejś swoistej instytucji. Dużym ułatwieniem w korzystaniu ze *Słownika* są liczne odsyłacze, a także streszczenia zawartości obecne w większości haseł i umieszczone zaraz po ich tytule.

Walor omawianego dzieła podwyższa zamieszczona przy poszczególnych hasłach bibliografia. Jest to zarówno bibliografia ogólna jak i szczegółowa. Pierwsza została rozmieszczona systematycznie w hasłach, które odnoszą się do zagadnień podstawowych kanonistyki, druga natomiast w hasłach korespondujących z nimi. W hasłach pozabawionych bibliografii odsyła się czytelnika do hasła głównego, które pozostaje z nim w relacji. Całość bibliografii bazuje w głównej mierze na literaturze włoskiej, zawierając wyjątkowo pozycje z literatury hiszpańskiej, francuskiej, angielskiej i niemieckiej.

Wartość tak przygotowanej pozycji, dodatkowo podkreślona właściwą dla *Edizioni Paoline* starannością wydania, zdaje się przewyższać wielokrotnie cenę *Słownika*, wynoszącą 85.000 lirów. Ta wartość pozwala nam również życzyć sobie, wraz z autorami Przedstawienia – V. de Paolis i G. Ghirlanda – by ten *Nowy Słownik Prawa Kanonicznego* także na gruncie polskim mógł przyczynić się nie tylko do poznania praw Kościoła i ducha, który je ożywia, ale także do właściwego ich stosowania, mającego na względzie zbawienie dusz, które zawsze winno być w Kościele najwyższym prawem.

Ks. Janusz Kowal SJ

**Adam Łukasiewicz, Aegyptiaca Antoniniana. Działalność Karakalli w Egipcie. (215-216), Warszawa 1993, ss. 204, nlb. XII, il.**

Historycy przedstawiają czy odtwarzają wydarzenia z przeszłości, czyli ustalają fakty, analizują je i oceniają. Efekty ich pracy zależą nie tylko od istniejących materiałów źródłowych, ale w dużej mierze od ich interpretacji, a często nawet rekonstrukcji. Możliwość konfrontacji wiadomości pochodzących ze źródeł literackich z wiadomościami zaczerpniętymi z inskrypcji, papirusów czy zabytków archeologicznych pozwala na omawiane zagadnienie spojrzeć z szerszej perspektywy i wyciągnąć wnioski ogólne. Taką możliwość niewątpliwie miał i pomysłowo ją wykorzystał Adam Łukasiewicz opracowując monografię *Aegyptiaca Antoniniana. Działalność Karakalli w Egipcie*. (215-216). Warszawa 1993, ss. 204, nlb. XII, il.

Praca składa się z ośmiu rozdziałów: I. Prolog w Rzymie (s. 9-34), II. Adventus (s. 35-57), III. Ἱεροσολία (s. 58-76), IV. Αἰγύπτιοι πάντες (s. 77-87), V. Magna caedes (s. 88-116), VI. Caracalla Philosarapis (s. 117-152), VII. Ἐνοδοζ (s. 153-166), VIII. Epilog (s. 167-176), Wykazów: skrótów (s. 177-179), wybranej bibliografii (s. 180-198) oraz ważniejszych osób występujących w tekście (s. 199-201) i ważniejszych nazw geograficznych występujących w tekście (s. 202-204). Wszystko to poprzedza: Spis ilustracji (s. 5), Spis treści (s. 6) oraz Przedmowa (s. 6-7) a zamyka dodatek: Ilustracje (ss. XII), który zawiera plan Sarapeum w Aleksandrii oraz zdjęcia inskrypcji i kolumn.

Przy lekturze pracy daje się odczuć brak wykazu źródeł wykorzystanych przez Autora.

Praca poświęcona jest tragicznym wydarzeniom w stolicy Egiptu Aleksandrii, jakie rozegrały się tam w czasie pobytu Antonina Karakalli w latach 215-216. By lepiej przedstawić te wydarzenia Adam Łukasiewicz kreśli sylwetkę cesarza Antonina Karakalli i jego program polityczny powszechnego pokoju i zbratania ludów w ramach jednej monarchii, wzorowany na idei przejętej od Aleksandra Wielkiego. Wyrazem praktycznego wcielenia tej idei było wydanie edyktu upowszechniającego obywatelstwo rzymskie – *Constitutio Antoniniana*. Zdaniem Autora konstytucja ta stanowi klucz do następnych działań Karakalli, podróży, wojen i chęci reformowania